

Черниговская 2012: Черниговская, Т.В. Нить Ариадны и пирожные Мадлен: нейронная сеть и сознание // Scientific American / В мире науки. – № 4, 2012. – Карісе.pdf.

Юрина 2005: Юрина, Е.А. Комплексное исследование образной лексики русского языка : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” [Электронный ресурс] / Е. А. Юрина. – Томск, 2005. – 47с. – Режим доступа : <http://sun.tsu.ru/mminfo/0207-46260/020746260.pdf>. – Название с экрана.

Dirven 2003: Dirven, R. Metaphor and metonymy in comparison and contrast [ed. R. Dirven, R. Pörings]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2003. – 607 pp.

Gibbs 1992: Gibbs, R. Categorization and Metaphor Understanding / Raymond Gibbs // Psychological Review. – № 99. – 1992. – Pp. 572-577.

Lakoff 1993: Lakoff, G. The Contemporary Theory of Metaphor [Электронный ресурс] / George Lakoff // Metaphor and Thought. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – Pp. 202-251. – Режим доступа: <http://www.ac.www.edu/~market/semiotic/lkof-met.html>. – Название с экрана.

Лексикографічні джерела

ВТССУМ 2001: Великий тлумачний словник сучасної української мови [ред.-уклад. В. Т. Бусел] – К. : Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.

Рудницький 1982: Рудницький, Я.Б. Етимологічний словник української мови / Я. Б. Рудницький. – Оттава, 1982. – Українська могилянсько-мазепинська академія наук. Том II (Д-Б). – 563 с.

В статье рассмотрены особенности вербализации микроконцепта РОД ДЕЯТЕЛЬНОСТИ образными существительными-наименованиями лица в украинском языке. Установлен семантический объем имени микроконцепта, его синонимические признаки и этимологическая характеристика. Выявлены семантические признаки образной составляющей микроконцепта. Установлен семантический объем понятийной и образной составляющих концепта, определены типы корреляционных связей между понятийной и образной составляющими. Исследованы способы лексикографической фиксации образного компонента в структуре лексического значения существительного-наименования лица.

Ключевые слова: образность, образный компонент, лексическое значение слова, образные имена существительные-наименования лица, микроконцепт, образная составляющая, семантические признаки.

The article focuses on the verbalization of the microconcept OCCUPATION with the nouns denoting a person in Ukrainian. The high nominative density of the microconcept figurative constituent signifies about its importance and reflects the idea of Ukrainian community about jobs and occupation in the language model of the world. The corpus of researched lexical units has been determined. The semantic features, synonyms and etymological characteristics of the microconcept name have been traced. The specific character of lexicographic presentation of figurative component has been depicted. The semantic amount of the microconcept name and the figurative constituent of the microconcept have been ascertained, the types of correlative bonds between the semantic amount of the name and the figurative constituent of the microconcept have been determined. The frame model of figurative constituent of the microconcept has been proposed.

Keywords: figurativeness, figurative component, lexical meaning of a word, figurative nouns denoting a person, microconcept, figurative component, semantic features.

Надійшла до редакції 2 вересня 2012 року.

Ірина Покровська

УДК 81'373:398.6=512.161

МЕТАФОРІЧНІСТЬ САКРАЛЬНИХ КОНЦЕПТІВ У ТУРЕЦЬКИХ НАРОДНИХ ЗАГАДКАХ

У статті подається характеристика сакральних концептів сучасної турецької мови з повною та частковою втратою своїх первинних номінацій на прикладі турецьких народних загадок, контекст яких вимагає специфічного закодування лексичних одиниць. Національно-специфічні вираження сакральних реалій у загадках є невід'ємною частиною мовної картини світу турецького етносу і класифікуються як маркери національної свідомості турків.

Ключові слова: сакральні концепти, турецька загадка, метафоричне значення, вторинна номінація.

Загадки належать до найдавніших жанрів усної народної творчості. І якщо зараз вони є переважно елементом розваги для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, то в давні часи і середньовіччя вони були свідченням розуму, витонченого почуття гумору серед інтелігенції. В Османській імперії загадка (тур. *лугаз, муамма*) була також різновидом тропу у системі жанрів літератури дивану, за допомогою якого поети змагалися у креативності та красномовстві.

Більшість загадок, які не належать вишуканому перу османських поетів, пов'язані з добре відомими у житті та побуті народу поняттями. Значимість народних загадок як жанру усної народної творчості у сучасних дослідженнях з фольклору розкрита досить глибоко у працях В.П. Анікіна [1981], Ф.Ф. Бугайка [1945],

В.В. Митрофанової [1966], розглянуті загадки і у системі турецького фольклору українськими тюркологами Г.І. Халимоненком [2009], Ю.Б. Гресь [2011], турецькими фахівцями з теорії фольклору Ш. Ільчіном [1970], А. Челебіоглу та Ю.З. Оксюзом [1995].

У межах сучасних етнопсихологічних і лінгвокультурологічних досліджень особливу увагу привертає внутрішня форма загадок, у якій закодовані відгадки, репрезентуючи фрагменти мовної картини світу певних етносів. Зокрема, такі тенденції дослідження прослідковуємо в наукових розвідках З.М. Волоцької та А.В. Головачевої [1995], О.І. Тимченко [2009].

Актуальність дослідження мовного вираження сакральних концептів у текстах турецьких народних загадок полягає у виявленні когнітивних зв'язків між мовою та свідомістю, механізмах відображення національно-конотованої інформації у турецькій мові, що проявляються у метафоризації сакральних концептів, які потрапили в систему турецьких загадок у результаті міцного впливу сакральної сфери (міфологічних доісламських вірувань, християнських та мусульманських (у т.ч. суфійських) текстів) на менталітет та світосприйняття турецького етносу, набувши символічних значень, характерних для світської мовної картини світу.

Метою аналізу є визначення метафоричних значень сакральних концептів у системі турецьких народних загадок, відгадки яких позбавлені релігійного змісту. Заявлена мета вимагає вирішення таких **завдань**: уточнення поняття *турецька загадка* як об'єкта лінгвістичних досліджень; виявлення та характеристика метафоричних значень сакральних концептів турецьких загадок; встановлення причиново-наслідкових зв'язків між первинною та вторинною номінацією зазначених концептів.

Матеріалом дослідження послуговували загадки, які були вибрані з хрестоматій текстів народного фольклору [Боролина 2007; Eyiüboğlu 1974], електронних збірок загадок [ММК, SGB].

Визначаючи роль і формат загадки у сучасній науці, Г.І. Халимоненко писав: “Ще Аристотель помітив, що загадка – це гарно складена метафора. Деякі загадки побудовані на образному визначенні прикмет неназваного предмета, іноді ж вони є простим запитанням, часто у жартівливій формі” [Халимоненко 2009: 455]. У сучасній турецькій мові загадки позначаються терміном *bilmese*, який походить від дієслова *bilmek* – “знати”, виражаються у римованій та прозовій формі у вигляді розповідного речення і риторичного запитання. Однією з особливостей турецьких загадок обох типів є двоскладність їх структури: власне загадка та відгадка. З погляду зв'язку з сакральним світом загадки розподіляються на дві окремі групи: загадки на позначення реалій турецького народу з відгадками побутового характеру та загадки, відгадки яких належать до сакральної лексики. Остання група виходить за межі нашого дослідження, у зв'язку з використанням таких лексем у своїх первинних неметафоричних номінаціях.

Зміна семантики мовних одиниць є невід'ємною складовою системи мови, про яку зазначав ще В.Г. Гак: “Подібно тому, як стійкість, яка передається спадковістю, і змінність є умовою розвитку біологічних видів, так і одночасна стійкість і змінність семантичних відносин необхідна для функціонування і розвитку природної мови” [Гак 1976: 75].

Система вторинних значень слова постійно розширюється, утворюючи специфічну метафоричну картину світу, представлену значною кількістю лексичних і фразеологічних утворень. А. Річарде підкреслює “те, що метафора – всеохоплюючий принцип мови, підтверджується простим спостереженням. У звичайному зв'язному мовленні ми не зустрінемо і трьох речень поспіль, у яких не було б метафори” [Річарде 1990: 46].

Сакральна сфера турецького етносу почала формуватися під впливом шаманістичних вірувань давніх тюрків у величну силу природи та наявність надприродних субстанцій (богів, духів, душі), продовжила свій розвиток під егідою релігій – мусульманства як державної релігії Османської імперії, його течій і відгалужень і християнства – релігії країн-сусідів.

Отже, в першу чергу у турецьких загадках широко використовуються концепти ісламського віросповідання. Всевишній, тобто Аллах (тур. *Allah*), виступає як Творець природи. Зокрема, саме це значення вкладено у ті загадки, в яких Аллах сприяє вирощуванню таких сільськогосподарських культур, як кавун: *Allah uyarar yapısını, demir açar kapısını* [Боролина 2007: 19] – “Аллах його створює, а метал відчиняє його двері”, кабачок: *Allah'ını işi, karnında dişi* [ММК] – “Це Аллаховий витвір, і у нього в животі є зубці”, черешню: *Yeşil sarı, mide harı, Allah'ın yaptığı yarı* [ММК] – “Таблетка для шлунку з зеленою гілочкою, її створив Аллах”. Всемогутність, всесильність Аллаха та його разюча відмінність від мирського світу передана в іншій турецькій загадці: *İnsan görür, Allah görmez (Rüya)* [Eyiüboğlu 1974: 269] – “Його бачить людина, але не бачить Аллах (Сон)”.

Відповідно до канонів як християнської, так і мусульманської релігій першою людиною, яку створив Аллах, був Адам (тур. *Adem*). Мусульманський пророк Адам у своєму збірному понятті “людина” увійшов і у фольклорний фонд загадок: *Adem peygamberin sahip olmadığı ama çocukların sahip olduğu şey nedir? (Anne ve baba)* [SGB] – “Хто це може бути: їх немає у Адама, але вони є у його дітей? (Мама і тато)”. Ця загадка має не лише винятково розважальну, але і дидактичну функцію, сприяє привчання дітей до сприйняття сакральних сюжетів.

Відображення релігійних вірувань турків можемо спостерігати і в загадках, які містять інші елементи та атрибути ісламу. Зокрема, мінарет (пряме значення: вежа (кругла, квадратна чи багатогранна), яка встановлюється біля мечеті або включається в її композицію для використання при закликах мусульман до молитви) у загадках утворює такий асоціативний ряд понять: 1) конусоподібний: *Yer altında kırmızı minare (Havuç)* [Боролина 2007: 21] – “Червоний мінарет під землею (Морква)”, *Yeraltında uzun minare* [ММК] – “Під

землею довгий **мінарет** (Морква)". У наведених загадках з однаковою відгадкою знаходимо відмінність характеристики мінарету (образу моркви) за кольором та розміром: *kırmızı minare* – **червоний мінарет**, *uzun minare* – **довгий мінарет**. Саме ця загадка може використовуватися з тією самою відгадкою і при порівнянні моркви з пофарбованою палицею: *Yer altında boyalı değnek (Havuç)* [SGB] – “**Пофарбована палиця** під землею (Морква)”; 2) високий: *Boyu minare kadar, tohumu kum kadar (Kendir)* [Eyüboğlu 1974: 252] – “Висока, як **мінарет**, а насіння, як піщинки (Конопля)”, *Minareden attım kırılmadı, suya düştü kırıldı (Kağıt)* [Боролина 2007: 21] – “Я кинув його з **мінарету**, але він не зіпсувався, впав у воду – зіпсувався (Папір)”. У цій групі загадок спостерігається неоднорідність понять, що вербалізуються шляхом використання корелята *minare*, який у першій представленій загадці репрезентує високу рослину – коноплю, у другій – високу будівлю (асоціація за зовнішніми ознаками). При чому у другому випадку висока будівля, яка номінуються лексемою у переносному значенні *minaret*, позначає не відгадку, а є засобом визначення відгадки; 3) розташований один над одним, послідовний:

Minare minare üstünde

Minarenin üstünde bir karare

Onun üstünde bir oluk

Oluğun içinde bir balık (Bacaklar, gövde, boyun, ağız, dil) [Eyüboğlu 1974: 275].

“Над мінаретом – мінарет,

На мінареті – квадрат,

На ньому – жолоб,

А в цьому жолобі – риба (Ноги, тулуб, шия, рот, язик)”

Пронизаний релігійним змістом спосіб життя турків, знайшов своє вербальне відображення у їхній мові, внаслідок чого була створена ціла система образів та символів, закріплених за тим чи іншим концептом. Зокрема, без лінгвокультурологічних коментарів надзвичайно складно зрозуміти таку загадку:

Hoca çıkar handan

Sarığı kandan

Her sabah ezan verir

Bilmez kible ne yandan (Horoz) [Eyüboğlu 1974: 265].

“Виходить Вчитель зі свого обійстя,

На ньому тюрбан налитий кров’ю,

Кожного ранку кличе на езан

Проте не знає він, де кибла” (Півень).

Навряд чи змогли б її відгадати діти з християнських чи буддистських родин, оскільки ця загадка є енциклопедією власне коранічних сакральних образів, якими змальовується такий профанний птах, як півень. Сам півень – це *Hoca* (укр. Вчитель) у значенні *імам* (головна особа в мечеті, яка закликає до молитви все правовірне населення), на голові у нього *тюрбан* – традиційний мусульманський головний убір; вранішній спів півня прирівнюється до *езану* – заклику до молитви-намазу. В останньому рядку загадки ми бачимо протиставлення півня з імамом: він на відміну від істинного наставника віруючих не знає напрямку *кибли* (кибла – це бік, у який звертаються обличчям під час молитви – напрямком Кааби [БТРС 2008: 538]).

В окрему групу слід виділити загадки, які містять вкраплення, пов’язані з суфійською доктриною – містико-аскетичним напрямком в ісламі. Зокрема, головним героєм таких загадок є дервіш (суфій), в образі якого до турецьких господарів приходили дощ і сніг:

Ak sakallı dervişler

Bizim köye gelmişler

Biraz horon oynamışlar

Sonra dönüp gitmişler (Yağmur veya kar) [Eyüboğlu 1974: 246].

“Білобороді **дервіші**

Приїхали до нашого села,

Трохи пограли в хорон (назва гри),

Потім повернулися і поїхали назад (Дощ чи сніг)”.

У наведений вище загадці дощ (чи сніг) – це білобороді дервіші, у ж іншому варіанті цієї загадки дощ (чи сніг) – це високі на зріст дервіші (*Uzun uzun dervişler* [Eyüboğlu 1974: 280]).

Дервіші вели спрямований на служіння Аллаху спосіб життя і носили специфічний одяг, передбачений їхніми переконаннями. Одним з таких атрибутів їхнього життя був і головний убір – фески з особливими кісточками. У турецькому народному фольклорі дервіш у такій фесці порівнюється з цибулею-пореем (лат. *Allium porrum*): *Yer altında püsküllü derviş (pırasa)* [Боролина 2007: 21] – “Під землею **дервіш з кісточками** (Цибуля-порей)”.

Зустрічаються у турецьких народних загадках біблійно-коранічні атрибути – ангели, які у загадках є втіленням звичайних людських очей (*İki melek, meleğin ortasında bir direk (Burun)* [Eyüboğlu 1974: 268] – “**Два ангели**, стовп між двома **ангелами** (Ніс)”), представники власне християнської церкви – попи (тур. *paraz*):

Aksaray ortasında

Sarı paraz oturur (Yumurta) [Eyüboğlu 1974: 243].

“Посередині Аксараю

Сидить **пип** у жовтому (Яйце)”.

У даній загадці унікальність вербального вираження світу зумовлена наявністю реалії-топоніма – Аксарай, який, як і всі позначення специфічних предметів і понять певного етносу, належить до лексики “національно-специфічних реалій існування народу” [Корнілов 2003: 149]. Аксарай – це місто в азійській частині Туреччини, в якому було побудовано багато церков і монастирів під час перебування перших християн на території сучасної Туреччини. Українською мовою цей топонім перекладається словосполученням “білий палац”, що і дозволяє йому асоціюватися у свідомості турків з білком яйця.

До сакральних концептів можна віднести і лексику міфологічного походження, яка не є панівною у сучасному світі, проте відгомін якої має досить давні корені. Зокрема, віра в одухотворення та духів присутня у поглядах перших турецьких ідолопоклонників. Досить часто лексема *can* (укр. душа) у мирському житті є синонімом лексеми “людина”, що вдало пояснює Урисон Є.В.: “Будучи надзвичайними, вони, тим не менше, цілком аналогічні сутностям матеріальним – душа аналогічна звичайним людським органам, а дух – субстанція, яка знаходиться всередині тіла людини” [Урисон 2003: 72]. Підтвердження цієї сентенції знаходимо у такій турецькій загадці:

Dağda altın çam, eve gelir can büyütür (Beşik) [Eyüboğlu 1974: 258] – “На горі золота сосна, прийде додому і виростить душу (Колиска)”.

Отже, метафоризація у турецьких народних загадках має глибинний зміст і представлена досить різнобарвними та національно маркованими вторинними номінаціями сакральних концептів, у зв’язку з чим цілком можна погодитися з висловом Ф. Ніцше про те, що метафора – це “витвір протиріччя мови та дійсності, одночасно засіб подолання цього протиріччя, засіб розвитку мови” [Ніцше 1990: 328]. Незважаючи на те, що всі розглянуті загадки належать до світської картини світу, вони відображають вплив надприродного чинника на людину та його концептуалізацію у свідомості турецького етносу, відображеного у мовній формі. **Перспективи** подальших досліджень полягають у розкритті символічних значень сакральних концептів у інших жанрах усної народної творчості, виявленні специфічних для певного жанру і універсального для усіх фольклорних жанрів рис.

Література

- Аникин 1981: Аникин, В.П. Метафора в загадках [Текст] / В. П. Аникин // Художественные средства русского народнопоэтического творчества : Символ. Метафора. Параллелизм. – М. : Московский ун-т, 1981. – С. 53-66.
- БТРС 1998: Большой турецко-русский словарь [Текст] / ред. А. Н. Баскаков. – М. : Русский язык, 1998. – 966 с.
- Боролина 2007: Боролина, И.В. Хрестоматия по турецкому фольклору [Текст] / И. В. Боролина. – М. : Изд-во “Принт-люкс”, 2007. – 215 с.
- Бугайко 1945: Бугайко, Ф.Ф. Методика аналізу прислів’їв, приказок і загадок [Текст] / Ф. Ф. Бугайко // Радянська школа. – 1945. – № 5-6. – С. 73-83.
- Волоцкая, Головачева 1995: Волоцкая, З.М., Головачева, А.В. Языковая картина мира и картина мира в текстах загадок [Текст] / З. М. Волоцкая, А. В. Головачева // Малые формы фольклора. Сборник статей памяти Г. Л. Пермякова. – М. : Восточная литература, 1995. – С. 218-224.
- Гак 1976: Гак, В.Г. К диалектике семантических отношений в языке [Текст] / В. Г. Гак // Принципы и методы семантических исследований. – М. : Изд-во «Наука», 1976. – 380 с.
- Гресь 2011: Гресь, Ю.Ю. Теоретичні засади вивчення турецької загадки [Текст] / Ю. Ю. Гресь // Исследования и современность. Сборник научных трудов по материалам Всеукраинской научной конференции «Исследования и современность. Выпуск I». – Київ : Вид-во “Наірі”, 2011. – С. 6-8.
- Корнілов 2003: Корнілов, О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов [Текст] / О. А. Корнілов. – М. : Изд-во “Черо”, 2003.
- Митрофанова 1966: Митрофанова, В.В. Специфика русских народных загадок и их связь с другими жанрами фольклора [Текст] / В. В. Митрофанова // Русский фольклор. – М. : Наука, 1966. – С. 79-102.
- Ніцше 1990: Ніцше, Ф. Сочинения в двух томах [Текст] / Ф. Ніцше. – Том 1. – М. : Мысль, 1990. – 829 с.
- Ричарде 1990: Ричарде, А. Философия риторики [Текст] / А. Ричарде // Теория метафоры: Сборник / Сост. Н. Д. Арутюнова. – М. : Прогресс, 1990. – С. 44-48.
- Тимченко 2009: Тимченко, О.І. Персоніфікація та метафора як етапи еволюції мовної картини світу українських загадок [Текст] / О. І. Тимченко // Наукові праці. – Т. 105. Вип. 92. Філологія. Мовознавство. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – С. 124-128.
- Урисон 2003: Урисон, Е.В. Проблемы исследования языковой картины мира : Аналогия в семантике [Текст] / Е. В. Урисон. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 224 с.
- Халимоненко 2009: Халимоненко, Г.І. Загадки [Текст] / Г. І. Халимоненко // Історія турецької літератури – К. : “Редакція журналу “Дім, сад, город”, 2009. – С. 455-460.
- Çelebioğlu, Öksüz 1995: Çelebioğlu, A., Öksüz, Y.Z. Türk Bilmeceler Hazinesi [Metin] / A. Çelebioğlu, Y. Z. Öksüz. – İstanbul : Kitabevi Yayınları, 1995. – 478 s.
- Elçin 1989: Elçin, Ş. Türk Bilmeceleri [Metin] / Ş. Elçin. – İstanbul : Tercüman Yayınları, 1970. – 90 s.
- Eyüboğlu 1974: Eyüboğlu I.Z. Bütün yönleri ile Anadolu inançları [Metin] / I. Z. Eyüboğlu. – Ankara : Koza yayınları, 1974. – 381 s.

Karademir 2007: Karademir, F. Kalıp kullanımları bakımından Türk Halk Bilmeceleri [Metin] / Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi. – Cilt VII, Sayı 2. – İzmir : Ege Üniversitesi, 2007. –S. 103-132.

MMK: Malatya Mutfak Kültürü. Bilmeceler [Elektronik kaynak]. – Erişim modu : <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-14066/bilmeceler.html>. – Ekran adı.

SGB: Sizlerin gönderdiği bilmeceler. Bilmeceleriniz [Elektronik kaynak]. – Erişim modu : http://bilgiyelpazesi.net/sizin_gonderdikleriniz. – Ekran adı.

В статье подается характеристика сакральных концептов современного турецкого языка с полной и частичной утратой своих первичных номинаций на примере турецких народных загадок, контекст которых требует специфического кодирования лексических единиц. Национально-специфическое выражение сакральных реалий в языке загадок является неотъемлемой частью языковой картины мира турецкого этноса и классифицируются как маркер национального сознания турков.

Ключевые слова: сакральные концепты, турецкая загадка, метафорическое значение, вторичная номинация.

The article deals with sacral concepts in modern Turkish language with partial and complete loss of their primary nominations by the example of Turkish folk riddles context, which requires the specific encode of the lexical units. Nationally-specific expression of the sacred concepts in language is an integral part of the linguistic picture of the world of Turkish ethnic group and classified as markers of national consciousness Turks.

Keywords: sacred concepts, Turkish riddles, metaphorical meaning, second nomination.

Надійшла до редакції 12 вересня 2012 року.

Александр Рогожкин

УДК 808ю5(075.8)

ТЕОРИЯ ЦЕЛОСТНОСТИ ТЕКСТА. РИТОРИЧЕСКИЙ ДИСКУРС

Статья продолжает цикл публикаций, посвященных проблемам речевой деятельности в контексте риторической науки, зокрема встановленню методологічних засад теорії цілісності тексту в ученнях М.М. Бахтіна та М.М. Гірмана. Базуючись на іманентних та репрезентативних якостях тексту, автор пропонує розглядати його як такий феномен, який здатний породжувати нові змісти в різних сферах речово-мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: речово-мовленнєва діяльність, мовленнєвий контекст, діалог, теорія цілісності, діалогічні відносини, контекстуальні обставини.

История речевой деятельности человечества вообще, как и история риторики в частности, постоянно предоставляют поводы задуматься над тем, каким образом люди осмысливают те или иные события, интерпретируют их и трансформируют эти интерпретации в ту или иную картину мира, заданную интеллектуальными, этическими, эстетическими, идеологическими или политическими установками социума.

Если рассматривать переломные моменты цивилизационного развития, то следует обратить внимание не только на те времена, когда человечество изобрело колесо, паровую машину, аэроплан или компьютер, но в первую очередь на те временные отрезки и целые эпохи, когда человечество продуцировало новые идеи, обладало эти идеи в адекватную речевую форму и усваивало их в качестве духовной, а со временем и идеологической основы индивидуального или коллективного общественного самосознания. Так, осознавая свою самость и называя себя, человек тем самым выделял себя и себе подобных на фоне окружающего мира. Называя предметы и явления окружающего мира, человек не только фиксировал своё место и свою роль в этом многообразии, но и осознавал себя как «Я» по отношению ко всему, что есть «не Я». И, конечно же, оценивал всё то, что есть «не Я», сначала на рефлексивном, а со временем и на сознательном уровне. То есть – приобретал умения и навыки **мыслительно-речевой деятельности**: «Если я запоминаю что-либо, устанавливаю новый речевой рефлекс, разве безразлично, что я буду в это время думать...» [Выготский 2008: 638].

В этом смысле показательным является пример мыслительно-речевой деятельности политиков и идеологов фашизма. Бенито Муссолини начинал вполне демократично, когда, будучи рядовым журналистом и человеком из народа, осудил захват Ливии итальянцами: «Милитаризм предаётся оргиям разрушения и смерти». Затем напомнил тем же итальянцам лозунг Наполеона: «Революция – это идея, нашедшая штыки». От этого лозунга перешёл к речевой конкретике, такой понятной простому люду: «Земля – крестьянам, заводы – рабочим, беспощадная война коррупционерам и преступникам!» Став премьер-министром Италии, несколько конкретизировал эту борьбу: «Я уверен, что для спасения Италии надо расстрелять несколько десятков депутатов, ибо парламент – это бубонная чума, отравляющая кровь нации». Заговорив о крови, сразу же обратил внимание и на историю: «Только кровь приводит в движение колесо истории» [Муссолини 1938: 11-28].

Итальянское общество восприняло эти «новые старые» идеи, поверило в них и в их глашатая. Муссолини становится символом нации. В этом же качестве со второй половины 30-ых годов его публичные высказывания